

הרב משה מרדכי אייכנשטיין
ראש הכולל שע"י ישיבת יד אהרן ב"ב

בדין מלחמה נחלה וביזה בשבת לוי

כתב הרמב"ם בפ"ג משמיטה ויובל הלכה י': "כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען. וכן הן מוזהרין שלא יטלו חלק בביזה בשעה שכובשין את הערים שנא' לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל חלק בביזה ונחלה בארץ" וכו'. ושם בהל' י"א: "יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב וירשוה בניהם ונתחלקה להם. אבל שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים והלוויים באותן הארצות ובביזתן ככל ישראל".

וצ"ב מהו שורש החילוק שעשה הרמב"ם בין הארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם יצחק ויעקב לבין שאר ארצות שכבש מלך ממלכי ישראל, ביחס לדין נחלה וביזה של שבט לוי. עוד יש לעיין במה שהקשה הראב"ד שם ז"ל: "והרי בביזת מדין לא נטלו חלק בישראל אלא בתרומה במצות יוצר הכל יתברך", וכוננתו להקשת דיש ללמוד ממלחמת מדין, שנטלו הלויים תרומה רק במצות יוצר הכל יתברך, שאף במלחמה שאינה על ארץ שנכרתה עליה ברית, וכמלחמת מדין, גם לא נוטלין הלויים חלק בביזה, וצ"ע.

והנה איתא עוד ברמב"ם שם הל' י"ב: "ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו, מפני שהובדל לעבוד את ה' ולשרתו וכו' לפיכך הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכוח גופן" וכו'. והמתבאר מדברי הרמב"ם הוא ששבט לוי לא יוצאין אף למלחמת מצוה של כיבוש הארץ וכו', שהובדלו מדרכי העולם, שאין עורכין מלחמות ולא נוחלין בכוח גופן.

ומקור דברי הרמב"ם כתב א"ז זללה"ה בקונטרס "גנוי הספרי", הנדפס על הספרי עם פי' רבינו הלל (הועתק ג"כ בסוף ספר משנת יעבץ על הרמב"ם הל' שמיטה ויובל), מהספרי בפ' מטות (במדבר לא, ד) שנא' שם גבי מלחמת מדין אלף למטה לכל מטות ישראל, וכתב שם רש"י בשם הספרי להביא שבט לוי. אמנם, גרסת

הגר"א שם להוציא שבט לוי. ובאר שם שזו אף גרסת הרמב"ם, ומינה ילפינן שבני שבט לוי אין עורכין מלחמות, אף מלחמות מצוה כמלחמת מדין.

אמנם מן הנראה היה שיש להביא מקור מהספרי למש"כ הרמב"ם, אף לגר' רש"י וגר' והספרי שלפנינו, כי על אף שמלחמת מדין הוה כשאר מלחמות כיבוש הארץ, לעניין דתרוויהו חשיבי מלחמת מצוה, מ"מ חילוק גדול יש ביניהם. בעוד שמלחמת כיבוש הארץ תכליתה בירושת הארץ והתנחלותם של ישראל בה, הרי שמלחמת מדין אין תכליתה אלא בנקמת ה' במדין בלבד, וכמו שנאמר לו למשה נקום נקמת ה' במדין. וא"כ אף אם נתרכו שבט לוי למלחמה זו, הרי אינו אלא מפני שעניינה בנקמה, ומי לנו כבני הכהנים והלווים, ופנחס בראשם, ראויים לעמוד במלחמה שעניינה נקמת ה' במדין. אבל הא גופא בא הספרי לאפוקי, דשאר מלחמות של כיבוש הארץ, שאינן אלא לכיבוש בלבד, הרי אין בני לוי בכללן, שהרי חיל ה' הם, ואין נוחלין לעצמן בכוח גופן וכמש"כ הרמב"ם.

והנה שם בקונטרס לא"ז הנ"ל, הקשה על דברי הרמב"ם מכמה מקומות, שמהן היה נראה לכאורה שאף בני לוי בכלל עורכי המלחמה, וכדחזינן בבעיית הגמ' סוטה (לו.) כהן מהו ביפת תואר, וכן מצינו במשנה סוטה (פ"ח משנה ג) גבי אלמנה לכה"ג וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט שאינן חוזרין עליהן מעורכי המלחמה עי"ש. וכן הקשה בדרך אמונה (בבה"ל כאן) מגיבורי דוד, שיש מהם שהיו משבט לוי, כדמוכח בגמ'. וע"כ הסיק שם שהמלך ע"י ציווי יכול להוציא אף בני לוי, שהרי מפרשת המלך יכול הוא לקחת מכל ישראל למרכבתו וכו', וכדמבואר ברמב"ם בפ"ד ממלכים, וע"כ במצות המלך יכול להוציא אף בני לוי שיערכו לו את מלחמתו עי"ש.

אמנם עיין בספר דרך אמונה שם, שפקפק ע"ז, דלא מצינו שיכול לעשות כן, וע"כ כתב לענות על כל השאלות הנ"ל, שכלל אין מניעה לבני לוי אם הם רוצים לערוך מלחמה, דאין זה איסור עליהן אלא פטורים הם מכך, אבל אם רצו רשאינן, עיי"ש.

אמנם נראה היה שיש להביא ראיה לדברי א"ז זללה"ה, דהנה שם בהל' י"ג כתב הרמב"ם: "ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מישראל מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבין מדעו להבדל ולעמוד לפני ה' לשרתו" וכו'. ועיי"ש

בד"א שכ' שמשמע מלשון הרמב"ם דאף כל איש ואיש מישראל אשר נדבה רוחו וכו' לא עורך מלחמה, וכשבת לוי, והביא לכך (בה"ל שם) עוד מקור, מהא דאיתא בגמ' דאסא נענש על שעשה אנגריא בתלמידי חכמים, דכתיב לא נקי, עיי"ש.

והנה מלחמת אסא היתה לעזרת ישראל מיד צר, וילפינן מינה בגמ' מדכתיב התם "לא נקי" שהוציא אף חתן מחדרו וכלה מחופתה, ומינה דמלחמה דעזרת ישראל מיד צר הוי כשאר מלחמות מצוה שיוצאין אף חתן מחדרו, וכמבואר ברמב"ם בפ"ה ממלכים עיי"ש. ומדילפינן מינה בגמ' ממה דכתיב "לא נקי" שהוציא חתן מחדרו, כמלחמת מצוה, נראה מוכח דאף במה שהוציא ת"ח עשה כדין, דהא נמי ילפינן מדכתיב "לא נקי", ולא מסתבר לחלק בניהם.

וע"כ מה דנענש אסא על שעשה אנגריא בת"ח לא היה מפני שלא היה רשאי לעשות כן ע"פ דין, אלא על שמ"מ לא היה לו לעשות כדבר הזה. וא"כ מוכח מכאן דאף ת"ח שאין רוצים מצד עצמם לצאת למלחמה, וכת"ח שעשה אסא אנגריא בהם, מ"מ מדין מצות המלך היה רשאי להוציאם, ומינה אף לכל שבת לוי, וכמש"נ א"ז זצ"ל בגנזי הספרי.

אך יתכן היה לעשות סייג ולחלק במה שחידש א"ז זל"ה, ולומר דעיקר דבר זה שרשאי המלך לכוף במצוותו בני לוי ות"ח למלחמתו, אינו אלא במלחמות דידיה, בארצות שכובש שאינן בגבול ישראל, שהן נועדו להרבות גדלו ושמעו, כמש"כ הרמב"ם בה' ממלכים, וע"ש בפ"ד ה"י, דבארצות שכיבש מלך ממלכי ישראל הרי הוא נוטל בהן כפי שחפץ ואח"כ מחלק לישראל, וע"כ באלו רשאי לכוף במצוותו את בני לוי לעובדו במלחמה. וכן י"ל נמי שבמלחמת עזרת ישראל מיד צר, כמלחמת אסא, הוי ג"כ מלחמת המלך, שהרי עיקר ענינו של המלך הוא כדי ללחום את מלחמתנו, וע"כ בזה רשאי לכופן כמו שאכן עשה אסא. אבל בשאר מלחמות כיבוש הארץ, שאינה בכלל מלחמות המלך, יתכן היה שאינו רשאי לכוף בני לוי ות"ח להלחם בהן אף במצוות המלך, דבזה הם פטורים מגזיה"כ, כמש"נ לעיל, וצ"ע בזה.

ואם נימא כן, נוכל לפרש בזה פירוש מרווח בדברי הרמב"ם ששנינו לעיל, דמש"כ הרמב"ם דנראה לו דהא דאין שבת לוי נוחלין ונוטלין ביזה אינו אלא בארץ שנכרתה עליה ברית, אבל שאר ארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הם

בה ובביזתה ככל ישראל. המכוון בזה, שבשאר ארצות שכובש מלך ממלכי ישראל, שרשאי המלך להוציא אף שבט לוי למלחמתו, הווי בני לוי כשאר ישראל, דהרי כל מה שלא נוטלין בני לוי חלק בארץ, אינו אלא מטעם שכתב הרמב"ם בהל' י"ב, שבני לוי אין עורכין מלחמות ולא נוחלין בכוח גופן. אבל בארצות אלו, ששוו לכל ישראל במלחמה מיהא במצוות המלך, ע"כ אף בנחלה וביזה הווי כשאר כל ישראל.

ועפי"ז גם מה שהקשה הראב"ד ממלחמת מדין, שלא נטלו התם אלא בתרומה ממצות יוצר הכל יתברך, ג"כ אינו קשה כלל, שהרי הרמב"ם לא כתב אלא על ארצות שכבש מלך ממלכי ישראל, שהוא שייך למצוות המלך ויכול לכופן להלחם, בזה הוא דאמרנו דנוטלין חלק בנחלה ובשלל. אבל מלחמת מדין, שאינה מלחמה לכיבוש ארצות, אין סברא שתהיה לבני לוי חלק ונחלה, אף שאינה בארץ שנכרת עליה ברית, שהרי על מלחמה כזו אין המלך יכול לכופן.

אך מ"מ לכאורה היה נראה לקיים את השגת הראב"ד, דהרי אם נימא שכל היכא שבני לוי יוצאים למלחמה נוטלין חלק בביזה, וכשאר מלחמות שעושה מלך ממלכי ישראל, א"כ לגרסת רש"י בספרי, שהיא אף גר' הרמב"ם כמו שבארנו לעיל, הרי שבט לוי נתרבה למלחמת מדין, וא"כ מ"מ שפיר השיג הראב"ד על מש"כ הרמב"ם שהיה לבני לוי ליטול חלק בשלל ככל ישראל, שהרי יצאו כשאר ישראל למלחמה, ולא רק בתרומה במצות יוצר הכל.

אמנם עפ"י מה שנתבאר לעיל יבואר אף זה על נכון, שהרי כל עניין שבט לוי במלחמת מדין לא היה לו שייכות כלל לשלל, שחיובם במלחמה זו לא היה אלא מפני שמלחמת נקמה היא, ובודאי שלא היה ליבם אל השלל. ולא דמי למלחמות של מלך ישראל הכובש שאר ארצות, שמפני שרשאי להוציא בני לוי למלחמתו הרי הן בה ככל ישראל, דהתם לא היה תכליתם אלא בנקמה ולא לשלל נשאו עיניהם, וע"כ לא נטלו שם אלא תרומה ובמצוות יוצר הכל יתברך, וכמו שנתבאר.

